

НАУКОВЕ ЖИТТЯ. НОВИНИ КУЛЬТУРИ

В. Г. Нападиста, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
napadistaya@ukr.net

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ В. В. СПІВАКА**"ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ АНТОНІЯ РАДИВИЛОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ
ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ XVII СТОЛІТТЯ" (Чернігів: SCRIPTORIUM, 2018. – 328 с.)**

XVII століття в інтелектуальній історії України, багате на цілу плеяду видатних церковних мислителів (Петро Могила, Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Йоаникій Галатівський), не обділене увагою сучасних науковців, творчі пошуки яких увінчалися фундаментальними дослідженнями історичного, літературознавчого та філософського спрямування. Монографія В. В. Співака "Філософські погляди Антонія Радивиловського в контексті української духовної культури XVII століття" продовжила дослідницьку традицію історико-філософського українознавства, посприяла розширенню традиційного переліку знакових персоналій та примножила наші знання про творення/функціонування філософської культури доби українського бароко. Вихід цієї роботи став важливою подією у вітчизняному науковому житті останніх років.

Автор артикулює увагу читача на тому, що "в епоху бароко в українській філософській культурі не тільки розвивалася спадщина вітчизняного "любомудрія", але й закладалися основи академічного викладання філософії та "професійного" філософування", а мислителі того часу формували "неповторне обличчя української філософської думки", яка стала частиною загальноєвропейського культурного простору (с. 4). До таких творців нового образу української філософської культури в добу бароко належить Антоній Радивиловський – репрезентативна постать свого часу, церковний мислитель, проповідник, знаний інтелектуал могилянського кола, обширна друкована та рукописна спадщина якого увібрала багатоманітність епохи і тому є цінним джерелом для вивчення філософської культури досліджуваного періоду.

Методологічні засновки монографії ґрунтуються на тому, що "розглядати філософську культуру епохи слід комплексно, враховуючи різноманіття проблемних напрямів, персоналій та впливів" (с. 5). Зважаючи на складність реалізації такого погляду, автор присвятив підрозділ монографії огляду існуючих методологічних підходів до вивчення філософської культури бароко та обґрунтуванню методологічного інструментарію власного дослідження, особливістю якого є персоналістичний підхід, "при якому загальний фон епохи розглядається крізь призму творів окремого автора як суб'єкта культури", що "дозволяє уникнути проблеми деперсоналізації філософування, вводячи в поле дослідження особистість філософа" та "унікальні риси його спадщини", що у свою чергу дало можливість конкретизувати контекст духовної культури XVII століття та виявити діалектику інваріантного та варіативного у її смислах (с. 6).

Методологічна позиція автора обумовила логіку структурування тексту. Монографія містить опис життєвого шляху Антонія Радивиловського, історіографічний аналіз вивчення його спадщини, огляд творчості проповідника в контексті сучасної йому філософської культури та виявлення ідейних впливів на формування його освітнього потенціалу, виокремлення філософської компоненти у проповідях мислителя та дослідження основних тематичних складових його творчості, як-от: 1) християнське суспільство – від ціннісних алгоритмів участі у його житті ("втеча від світу" чи "активне служіння"), взаємодії суспільних станів (господарі та слуги) до уявлень про моральний ідеал християнського воїна та ціннісне підґрунтя політико-правової практики; 2) мета людського життя – її зміст (*щастя*) та ознаки реалізації (*благоденність, успіх, радість, задоволення та фортуна*). В. В. Співак ґрунтовно аналізує тлумачення проповідником категорії щастя, оскільки "розкриття змісту уявлень про щастя дозволить досягнути сенс поглядів Антонія Радивиловського в контексті морально-етичного вчення церковних мислителів XVII століття" (с. 15). Більше того, на переконання автора, "вивчення уявлень про щастя, викладених у текстах українських церковних мислителів другої половини XVII століття, може вважатися новим напрямом досліджень історії української філософської культури" (с. 15).

Напевно, не усі твердження/інтерпретації автора є незаперечними, але вони відрізняються глибиною проникнення в аналізовані тексти, оригінальністю бачення та запрошують до обговорення.

Робота ґрунтується на широкій базі джерел, представлених рукописними та друкованими збірками проповідей Антонія Радивиловського, текстами його сучасників, впливових у православному церковному та інтелектуальному просторі, – Інокентія Гізелю та Йоаникію Галатівського, а також творами відомих польських проповідників Петра Скарги та Томаша Млодзяновського. Порівняльний аналіз цих текстів дав автору можливість скласти уяву про те, як відбувалась рецепція/формування етичних ідей та які моральні настанови транслювалися для широкого загалу, а також як відбувалися зміни/збагачення філософської лексики, практикованої церковними мислителями.

Монографія В. В. Співака варта уваги не лише вузьких фахівців, а й широкого кола читачів, інтересам яких не байдужа творча спадщина вітчизняних інтелектуалів, їхня візія щодо сенсожиттєвої проблематики на тлі національного історико-культурного ландшафту.

Надійшла до редколегії 31.05.19

В. Г. Нападиста, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ул. Володимирська, 60, г. Киев, 01033, Украина

РЕЦЕНЗИЯ НА МОНОГРАФИЮ В. В. СПИВАКА "ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ АНТОНИЯ РАДИВИЛОВСКОГО
В КОНТЕКСТЕ УКРАИНСКОЙ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ XVII СТОЛЕТИЯ (ЧЕРНИГОВ: SCRIPTORIUM, 2018. – 328 С.)

© Нападиста В. Г.

V. G. Napadysta, Ph.D., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

REVIEW ON V.V. SPIVAK'S MONOGRAPHY "PHILOSOPHICAL VIEWS BY ANTONY RADIVLOVSKY IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN SPIRITUAL CULTURE OF THE XVII CENTURY" (CHERNIGIV: SCRIPTORIUM, 2018, 328 P.)

Б. Е. Носенок, аспірантка 1 року навчання,
ОНР "Доктор філософії",
філософський факультет,
спеціальність "Культурологія",
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна
danynosenock@gmail.com

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ

Юнгер Е. Вогонь і кров / Пер. з нім. О. Андрієвський. – К.:
Видавець Анна Клокун, 2018. – 336 с.

"Вогонь і кров": (пере)відкриття Ернста Юнгера

Відгуки або ж рецензії не передбачають надто усталених форм, тому – як, власне, й художні переклади – цілком претендують на свого роду літературну самостійність. Проте я не претендую на це. Але стосовно збірки "Вогонь і кров" одразу варто сказати, що це не просто перший переклад цього твору Юнгера українською, але це перший самостійний літературний твір-переклад, огранка юнгерівського тексту.

Юнгер – це автор, котрий одночасно спрямовується до різних полюсів. Тобто не існує єдиного прочитання Юнгера. На думку одразу спадає декілька векторів відкриття його тексту, чи, радше, – за Бартом – твору:

- Юнгер як письменник. Проте треба підкреслити, що його творчість – це явище, похідне від біографії – духовних пошуків та участі в політичному житті. Чи естетичні твори Юнгера? Так, безумовно, естетичні. Але цей естетизм не замикається лише на собі, оскільки не в цьому суть Юнгера як письменника. Дія юнгерівського тексту починається з моменту усвідомлення реальності описуваного. Це форма відтворення власного життя, думок та почуттів, котрі часто переплітаються з відчуттями. З приводу останньої тези хочеться навести одну з найбільш тілесних (можливо, навіть фізіологічних) цитат "Вогню і крові":

Ні, у 1914-му ми ще нічого не знали про жоден матеріал <...> Прямо над нами промайнуло палаюче дихання смерті, і Фогель, затаючись, прокричав мені прямо у вухо: "Зайти туди? Ми вже ніколи не виберемося!" <...> лейтенант сказав правду, він уже ніколи не вийшов звідти. Пощастило не всім: вижила лише купка людей з усіх, хто приїхав туди. Ці люди отримали певне уявлення про те, що таке матеріал <...> Гранати також розторсали та витягли мертвих, затіявши з ними свою гру, в ході якої розкидали тіла довкола пагорбу, ні на мить не лишаючи їх у спокої...

Відтак, Юнгер наводить фізіологічно відчутні картини війни. Якщо заглянути у біографію Юнгера, мов у якийсь колодязь, спершу в очі кидається біографічний факт: письменник зробив значний внесок у розвиток військової теорії. Щоденникова, мемуарна форма, позбавлена сентиментального суб'єктивізму, дозволяє робити з текстів Юнгера те, що у класних кімнатах або в шестикутних кабінетах носить ім'я настільної книги. Власне, Юнгеру вдалося взяти участь в обох світових війнах. Він підписує "Вогонь і кров" підзаголовком "Маленький уривок великої битви", котрий насправді несе в собі подвійний сенс: з одного боку, ми дійсно відчуваємо себе аквалангістами, коли пірнаємо у рідину

спогадів, без цензури, пригадувань найбільш вражаючих та страхітливих (чи то пак жаклих) картин; з іншого боку – "уривок", про який пише автор, не є буквальним фрагментом війни чи битви, це радше уривок життя, котре не є чимось іншим, аніж битвою.

Життя постає жабою на столі препаратора, твариною, підданою гальванізації. Життя препарується хронікером та перетворюється на дещо абсолютно об'єктивоване. Інколи вловити чи зафіксувати індивідуальність у тексті Юнгера досить важко, але ця риса радше свідчить на користь письменника, ніж проти нього. Книга Юнгера – це нотатки, записні книжки, блокноти, спогади, залишені під датами чи назвами місць у щоденнику. Можливо, форма забезпечує максимальну об'єктивність автора – наскільки це взагалі видається можливим у все ж таки художньому творі.

- Юнгер як філософ. Хоча Юнгера прямо не називають філософом, кажучи про нього швидше як про мислителя, ця роль невід'ємна від тієї часто споглядальної позиції, позиції натураліста, котру займає Юнгер. Йому вдалося прожити неприродно довге життя, що дозволило побачити злам європейської культури – не лише у політичному та соціальному сенсі, але і в сенсі духовної кризи, яка залишила слід і у філософії. Можливо, Юнгер і не пише прямо про "складні матерії", навіпаки – його текст видається напорочуд легким та простим, лаконічним, позбавленим зайвих деталей. Є лише те, що є, лише те, що має бути (нехай це й здається колом у визначенні).

Юнгер застав декілька образів Німеччини. Перший образ – Німеччина періоду раннього дитинства письменника. Це велична держава, котра переможно крокувала вперед, претендуючи на назву "другої імперії". У цей час змінюється уявлення про Німеччину – те, яким воно було у XIX столітті. Ймовірно, що таким трансформаціям треба завдячувати технічному прогресу, ривку, який зробила Німеччина на початку XX століття. З'являється й нова форма національної самосвідомості – німецький мілітаризм. Відтак, світ філософії, під прапором якого Німеччина перебувала у XIX столітті, відсунувся на другий план.

Закономірно, що тут також не обійшлося без трансформацій. На часі стає підзабута до цього моменту філософія Шопенгауера. У модернізмі, який прийшов на зміну попереднім тенденціям, знайшли місце також Гартман і Ніцше. Юнгер став свідком модернізму, оскільки роки його становлення припали на період, котрий передував Першій світовій війні. Проте тут особистість письменника тільки почала вступати у велику війну його